

2016. gada beigās un 2017. gada sākumā īstenoto pašvērtējumu kopsavilkums par Eiropas Statistikas prakses kodeksa prasību ievērošanu statistikas iestādēs, kas nodrošina Eiropas statistiku

Ievads

2016. gada 1. janvārī, līdz ar Statistikas likuma stāšanos spēkā, tika noteikta oficiālās statistikas sistēma, kuras mērķis ir nodrošināt Latvijas, Eiropas un starptautiskās politikas veidotājus un sabiedrību ar kvalitatīvu oficiālo statistiku. Oficiālās statistikas sistēmas sastāvdaļas ir statistikas iestādes un Statistikas padome. Saskaņā ar Statistikas likuma 4. panta trešo daļu Centrālajai statistikas pārvaldei (turpmāk – CSP) oficiālās statistikas sistēmas ietvaros ir piešķirts vadošās iestādes statuss. Tas nozīmē, ka CSP koordinē oficiālās statistikas nodrošināšanas darbības un metodoloģiski palīdz citām statistikas iestādēm – sniedz metodiskus norādījumus, kā arī izdod rīkojumus, kas nepieciešami kvalitatīvas oficiālās statistikas nodrošināšanai. CSP ir arī Eiropas statistikas kontaktpunkts Latvijā un koordinē visas darbības, kas attiecas uz Eiropas statistikas nodrošināšanu un statistikas iestāžu, kas nodrošina Eiropas statistiku, izvērtēšanu.

Lai veicinātu statistikas iestāžu atbilstību vispārējām kvalitātes prasībām un panāktu, ka Latvijas oficiālās statistikas sistēmā tiek piemēroti un ievēroti vienoti principi un prasības, CSP ir izdevusi rīkojumu¹. Ar šo rīkojumu uz visām statistikas iestādēm, kas nodrošina Oficiālās statistikas programmā noteikto oficiālo statistiku, attiecinā **Eiropas Statistikas prakses kodeksa**² (turpmāk – Prakses kodekss) prasības.

Prakses kodekss nosaka prasības statistikas iestādēm attiecībā uz iestāžu institucionālo vidi un statistikas nodrošināšanu. Tas ietver 15 principus, kas sadalīti trīs nodaļās:

- 1) institucionālā sistēma;
- 2) oficiālās statistikas procesi;
- 3) oficiālās statistikas rezultāti.

Prakses kodeksa mērķis ir nodrošināt sabiedrības uzticību Eiropas statistikai, nosakot vispārīgos principus, kā to izstrādāt, sagatavot un izplatīt.

Lai noteiktu Latvijā sagatavotās Eiropas statistikas atbilstību Prakses kodeksa prasībām, tiek veikts pakāpenisks statistikas iestāžu novērtējums³. Pašnovērtēšanas procesa īstenošanai, CSP ir izstrādājusi pašvērtējuma anketu (turpmāk – Anketa), kā arī informatīvu materiālu „Eiropas statistikas Prakses kodeksa piemērošanas rokasgrāmata”⁴ (turpmāk – Rokasgrāmata), kas veicina izpratni par Prakses kodeksā noteiktajiem principiem, tajā noteikto prasību piemērošanu un standartizētu jēdzienu lietošanu visā oficiālās statistikas sistēmā.

Pašnovērtēšanas rezultātā, balstoties uz informāciju, ko statistikas iestādes, kas nodrošina Eiropas statistiku, norādījušas Anketās, ir sagatavots kopsavilkums par šo iestāžu atbilstību Prakses kodeksā noteiktajiem principiem un tajā noteikto prasību piemērošanu iestādēs.

Pašvērtējumu informācija apkopotā veidā tiks izmantota dažādu, tostarp starptautisku, atskaišu un ziņojumu sagatavošanai par Latvijas oficiālās statistikas sistēmas atbilstību Prakses kodeksa prasībām.

¹ 22.02.2016. gada CSP rīkojums Nr. 2016/23 “Par oficiālās statistikas vispārīgajām kvalitātes prasībām” pieejams: http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/dokumenti/rikojums_par_espk.pdf

² Eiropas Statistikas prakses kodeksa **neoficiāls tulkojums latviešu valodā pieejams:** <http://www.csb.gov.lv/dokumenti/prakses-kodekss-28606.html>

³ 2016. /2017. gadā savu atbilstību novērtēja statistikas iestādes, kas nodrošina Eiropas statistiku. 2017. gada 2. pusgadā plānots visu pārējo Latvijas statistikas iestāžu, kas nodrošina oficiālo statistiku, pašnovērtējums.

⁴ http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/dokumenti/espk_piemerosanas_rokasgramata.pdf

Pašvērtējumu kopsavilkums par 2016. gadu

Pašvērtējumu kopsavilkumā iekļautas 8 statistikas iestādes, kas nodrošina Eiropas statistiku (no 9⁵) – Agroresursu un ekonomikas institūts, Nacionālais veselības dienests, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, Slimību profilakses un kontroles centrs, Valsts augu aizsardzības dienests, Valsts robežsardze, VSIA "Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs" un Zemkopības ministrija (turpmāk visas kopā – statistikas iestādes).

Lai novērtētu statistikas iestāžu atbilstību Prakses kodeksa principiem, no Anketām apkopoti vērtējumi par atbilstību katra principa rādītāju prasībām un veikta to analīze. Apkopotie pašvērtējumu rezultāti (skatīt 1. grafiku) liecina, ka kopējais statistikas iestāžu atbilstības līmenis Prakses kodeksa principiem ir robežās no 81% līdz 100%.

Statistikas iestāžu **atbilstības līmenis vērtējams kā ļoti labs un labs⁶** attiecībā uz Prakses kodeksa **6 principiem** (no 15):

P2 Datu vākšanas pilnvarojums (100%). Statistikas iestādes ir juridiski pilnvarotas vākt informāciju oficiālās statistikas vajadzībām. Statistikas likumā ir noteikts, ka valsts iestādēm, uzņēmumiem, mājsaimniecībām un sabiedrībai kopumā pēc statistikas iestāžu pieprasījuma jānodrošina datu pieejamība vai jāsniedz dati oficiālās statistikas vajadzībām;

P9 Pārmērīga sloga nerādīšana (98%). Respondentu slogs ir samērojams ar lietotāju vajadzībām un nav pārmērīgs attiecībā pret respondentiem. Statistikas iestādes kontrolē respondentu sloga apjomu un nosaka pasākumus tā turpmākai samazināšanai;

P14 Saskaņotība un salīdzināmība (96%). Oficiālā Eiropas statistika ir savstarpēji un laika griezumā saskaņota un salīdzināma starp reģioniem un valstīm.

P7 Pamatota metodoloģija (93%), P8 Piemērotas statistikas metodes (89%). Kvalitatīvas oficiālās Eiropas statistikas pamatā ir pamatota metodoloģija (atbilstoši rīki un kompetence) un visos tās sagatavošanas posmos tiek izmantotas atbilstošas metodes.

P10 Izmaksu efektivitāte (91%). Statistikas iestādes resursus izmanto efektīvi.

Visaugstākais neatbilstību⁷ līmenis ir identificēts 6 principiem.

Principi un to būtiskākās neatbilstības:

P13 Savlaicīgums un punktualitāte (36%). Statistikas iestādes oficiālo statistiku sagatavo pēc iespējas ātrāk un izplata noteiktajos termiņos, kas saskan ar nacionālajā, Eiropas un/vai starptautiskajā līmenī noteiktajiem termiņiem, **taču nav noteikts un mājaslapā netiek publicēts statistikas izplatīšanas termiņš (publicēšanas kalendārs), nav noteikts viens iepriekš noteikts dienas laiks oficiālās statistikas publicēšanai, kā arī datu lietotājiem netiek publiski paziņotas un izskaidrotas novirzes no statistikas publicēšanas kalendāra un netiek noteikti jauni publicēšanas termiņi (R13.4).**

P4 Kvalitātes saistības (19%). Statistikas iestāde nodrošina kvalitatīvu oficiālo statistiku. Tā sistemātiski un regulāri nosaka stiprās un vājās puses, lai nepārtraukti uzlabotu statistikas procesu un oficiālās statistikas kvalitāti. **Statistikas iestādēs nav izstrādāta un to mājaslapās nav publicēta apņemšanās nodrošināt statistikas kvalitāti (kurā iestāde pauž ar statistikas kvalitāti saistītus principus, praksi un saistības, lai uzlabotu oficiālās statistikas un tās nodrošināšanas procesu kvalitāti) (R4.1).** Statistikas iestādēs nav vai ir daļēji dokumentēta procedūra kvalitātes uzraudzībai oficiālās statistikas nodrošināšanas procesā (R4.2).

⁵ Statistikas iestāžu, kas nodrošina Eiropas statistiku, saraksts tika aktualizēts 2017. gadā. Sarakstam pievienotā iestāde (Lauku atbalsta dienests) pašvērtējumu veiks 2017. gada rudenī.

⁶ Principa rādītāju īpatsvars ar vērtējumu *Atbilst* - 85%-100%. Skatīt 1. grafiku.

⁷ Principa rādītāju īpatsvars ar vērtējumu *Neatbilst* - 10%-40%. Skatīt 1. grafiku.

P6 Neitralitāte un objektivitāte (18%). Statistikas iestāde oficiālo statistiku sagatavo objektīvi, profesionāli un ievērojot zinātnisko neatkarību. Statistikas iestāde pret visiem lietotājiem izturas vienlīdzīgi. **Statistikas iestādes nenodrošina vai daļēji nodrošina publiski pieejamu informāciju par oficiālās statistikas nodrošināšanā izmantotajām metodēm un procedūrām (t.sk. izmantotajiem administratīvo datu avotiem).**

P12 Precizitāte un ticamība (16%). Oficiālā statistika precīzi un ticami atspoguļo realitāti, taču ne visās statistikas iestādēs ir izstrādātas un ieviestas iekšējas procedūras, vadlīnijas, metodes un instrumenti, oficiālās statistikas kļūdu mērīšanai, samazināšanai un dokumentēšanai, t.sk. atbilstoši Eiropas standartiem (R12.2.).

P15 Pieejamība un skaidrība (13%). Oficiālo statistiku izplata piemērotā un ērtā veidā, papildinot ar metadatiem un skaidrojumiem un nodrošinot pieejamību atbilstoši vienlīdzības principam. **Statistikas iestādes nodrošina daļēji vai nenodrošina savās mājaslapās lietotājiem ērti pieejamu Eiropas statistiku un to paskaidrojošos metadatus, kas nepieciešami, lai statistiku varētu pareizi interpretēt un tālāk izmantot (R15.5.).** Ne vienmēr statistikas metadati un kvalitātes ziņojumi tiek sagatavoti un publicēti atbilstoši Eiropas statistikas standartam, piemēram, [SIMS v2.0](#). (R15.5.).

P1 Profesionālā neatkarība (6%). Statistikas iestādes ir profesionāli neatkarīgas no citām politiskām, likumdevēju un izpildvaras institūcijām un struktūrām, kā arī no privātā sektora pārstāvjiem. **Statistikas iestāžu publicētā/izplatītā oficiālā statistiska neietver politiskus paziņojumus un interpretācijas, taču tā netiek izplatīta atsevišķi no citiem paziņojumiem (piemēram, atsevišķā mājaslapas sadaļā), kā arī tā nav skaidri identificēta kā oficiālā (Eiropas) statistika (R1.6.).**

Uzlabojumu darbības neatbilstību novēršanai.

Nepilnības, kas saistītas ar statistiskās informācijas publicēšanas nodrošināšanu (P13, P6, P15, P1), **tiks novērstas ieviešot oficiālās statistikas portālu**, kurā sākot ar 2020. gadu statistikas iestādes publicēs oficiālo statistiku un saistītos paskaidrojošos metadatus.

Lai sniegtu iespēju statistikas iestādēm novērst neatbilstību par apņemšanos nodrošināt kvalitatīvu oficiālo statistiku (P4), CSP ir **izstrādājusi Oficiālās statistikas sistēmas Kvalitātes politiku un sadarbības memorandu tās ieviešanai**. Statistikas iestādēm jāpievienojas memorandam un jānublicē Kvalitātes politika vai saite uz to iestādes mājaslapā.

Pārējo neatbilstību novēršanai **statistikas iestādēm jānosaka uzlabojumu darbības un grafiks to ieviešanai**, un jāinformē par to CSP.

